

Vojenská logistika - samostatný vědní obor

Na základě doporučení akreditační komise při vládě ČR byl na Vojenské akademii rozhodnutím ministerstva obrany akreditován obor doktorandského studia vojenská logistika. Protože dosavadní vědní obory se uplatňují již jen ve vědecké přípravě podle vyhlášky České komise pro vědecké hodnosti č. 64/1977 Sb., která bude zákonem o vysokém školství zrušena, nahrazují je na všech vysokých školách doktorandské studijní obory, které jsou zároveň obory pro habilitaci docentů a jmenovací řízení profesorů. Vznik těchto oborů je v řadě případů důsledkem zásadních politických a ekonomických změn, tak jak je tomu právě u oboru vojenská logistika, o které také pojednává následující článek.

* * *

Zavedení logistiky do AČR má za cíl vybudovat systém, který bude efektivnějším způsobem zajišťovat válečné a mírové potřeby v oblasti materiálu a služeb a postupně bude slučitelný s logistickými systémy armád NATO. Je evidentní, že podstatou zavedení logistiky do AČR je nahrazení původních systémů technického zabezpečení a týlového zabezpečení jedním systémem, který je funkčně nahrazuje, ale na odlišných metodických a organizačních principech. Struktura funkčních potřeb AČR se totiž podstatně nezměnila - vojáky je nutno i nadále živit, vystrojit a ubytovat, techniku je nutno ošetřovat a doplňovat pohonnými hmotami, materiál je nutno skladovat, dopravovat atd. Co se ale zásadně změnilo, to jsou podmínky realizace těchto potřeb, a to jednak použitím AČR k obraně na vlastním území, které umožňuje ve velkém rozsahu využít materiálu a služeb civilního sektoru (kromě případného vyčlenění jednotek do mezinárodních sil mimo území státu) a dále zavedením efektivnějších metod řízení založených na zjednodušení materiálových tříd a využití moderních informačních technologií, které zkrátí podstatně reakční dobu zásobovacího systému, a tím umožní snížit pojistné zásoby na všech stupních. Tento proces transformace od jednoho systému k druhému za současného zachování funkční kontinuity není a nebude jednoduchý a zahrnuje široké spektrum problémů, které se odrážejí i na stránkách Vojenských rozhledů.

Charakteristické je v této souvislosti frekventované použití termínu logistika s různými přívlastky: logistika AČR, logistika GŠ, armádní logistika, vojsková logistika a velitelství logistiky. Prvky s akviziční funkcí, které zajišťují vstup rozhodujícího podílu materiálu a služeb k zabezpečení potřeb armády z úrovně ministerstva obrany, sice nemají žádný logistický přívlastek (např. Hlavní úřad nákupu materiálu a služeb), ale představují nezastupitelný článek celku, který termín vojenská logistika charakterizuje úplněji než logistika AČR.

Termín *vojenská logistika* (military logistics) se poprvé objevil před 35 lety v knize admirála Ecclese „Logistika v národní obraně“ v dodnes citovaném pojetí mostu mezi ekonomikou státu a bojovými silami. Eccles s ohledem na poválečný rozvoj civilních aplikací logistiky v USA rozlišil v definicích:

- logistiku jako proces plánování a poskytování zboží a služeb obecně,
- civilní logistiku jako proces plánování a poskytování zboží a služeb v civilní ekonomice,
- vojenskou logistiku jako proces plánování a poskytování zboží (materiálu) a služeb pro ozbrojené síly.

Pro civilní logistiku se dnes používá termín *hospodářská logistika* a definice obecné logistiky prošla vývojem, který je charakteristický stále širším pojetím přesahující původní oblast koordinace a řízení materiálových toků v systémech. Potřeba rozlišení vojenské a hospodářské logistiky nevyplývá jen z rozdílné sféry působení, ale i z rozdílného principu.

Vojenská logistika není totiž na rozdíl od hospodářské logistiky procesem jednorázové spotřeby, ale musí zajišťovat materiálové a obslužné toky v permanentním stavu očekávání nepřítele, a to i po desítky let životnosti vojenské techniky. Proto je nutno posuzovat logistiku vojenských systémů z hlediska životního cyklu systému, neboť zkušenosti ukazují, že náklady provozu a údržby mohou třeba významně převýšit náklady pořizovací a jsou ve vzájemném vztahu - dražší kvalitnější technika může být v provozu spolehlivější a vyžadovat nižší náklady na údržbu a opravy, nebo naopak. Obdobně zvýšení nákladů na preventivní údržbu může vést ke snížení nákladů na korektivní údržbu a opravy, pomínout nelze ani náklady na vyřazení. Proto budoucnost logistiky je v *integrované logistické podpoře* (Integrated Logistic Support - ILS), tj. v komplexním posouzení všech zdrojů, které budou podporovat funkci zavedeného systému (objekty, personál, údržba, nástroje, zásobování, manipulace, doprava, data, výcvik, finance) a jejich efektivní koordinaci v průběhu životního cyklu.

Vymezení vojenské logistiky k návazným oblastem činnosti (tzv. podstatnému prostředí) přispívá nejen k přesnějšímu stanovení oblasti obsahu a úkolů vojenské logistiky, ale zároveň vytváří podmínky pro to, aby teorie logistiky plnila vůči vojenské logistice funkci metodologickou a aby vojenská logistika využívala všech poznatků praxe logistiky hospodářské. Samozřejmě tam, kde jde jednoznačně o vojenské prostředí, postačí termín logistika bez bližšího určení.

Současné postavení vojenské logistiky jako vědního oboru vyplývá v podmínkách AČR především z výše uvedené obsahové kontinuity mezi týlovým a technickým zabezpečením a logistikou. Z této souvislosti by pak bylo možno vyvodit, že vlastně nejde o vznik nového vědního oboru, ale o oddělení příslušných vědních úseků z původního širokého vědního oboru *operační a bojové použití druhů vojsk, speciální, technické a týlové zabezpečení*. Takto jednoduchý ale problém vzniku vojenské logistiky jako vědního oboru není, a to z několika důvodů:

1. Vojenská logistika se od týlového a technického zabezpečení liší méně obsahem, ale podstatně více metodami a tedy i teorií.
2. Vymezení vojenské logistiky pomocí struktury vojenských věd má smysl, pokud jsou vojenské vědy jako součást vědy uznávány, což není případ států, ke kterým se chceme přiblížit.
3. Akceptování logistiky jako vědy není doposud jednoznačné, protože vědečtí puristé namítají, že teorii logistiky lze rozdělit do již etablovaných věd a logistiku považují pouze za specifickou oblast teorie a praxe.

K prvnímu důvodu je nutno vzít v úvahu, že vojenská logistika jako vědní obor zkoumá zákonitosti procesu zabezpečení vojsk materiálem a službami jako komplexní problém, zatímco jednotlivé úseky týlového a technického zabezpečení byly zkoumány relativně samostatně a zpravidla s tendencí určitého přesahu do technického řešení a případně i do oblasti bojového použití. Byl to pokus rovněž o komplexní přístup, ale zúžený na jeden úsek zabezpečení a vzhledem k různé vědní podstatě přesahujících problémů většinou zaměřený na popisnou analýzu všeho a kvantitativní analýzu ničeho. Jako východisko k překonání takového přístupu bude nutno výrazněji odlišit hledisko teorie a praxe, což ilustruje následující příklad.

Jestliže se zabýváme návrhem diagnostického zařízení, analýzou provozních parametrů nebo technologií opravy techniky, je to náplň práce odborníků logistiky, ale patří do technických věd.

Jakmile řešíme úlohu, kolik diagnostických zařízení a v jakém systému údržby zajistí požadovanou spolehlivost provozu, kde budou nakoupena, na jakém organizačním stupni budou začleněna, kde bude opravována a jak velké budou zásoby náhradních dílů a způsob jejich doplňování - to jsou úkoly vědního oboru vojenská logistika. Samozřejmě, že existuje řada mezních úloh interdisciplinárního charakteru, ale základním kritériem logistických úloh je, zda převažují problémy plánování, organizace a především koordinace materiálových toků a obslužných operací.

U druhého důvodu je zřejmé, že dosavadní, původně koaliční systém oborů a úseků vojenských, vojensko-technických a dalších vojensko - věd je překonaný a to nejen z politických důvodů. Ve vědě se všeobecně projevuje tendence k širěji pojatým vědním oborům a vzhledem k rostoucímu podílu interdisciplinárního charakteru se stále více prosazuje problémová klasifikace místo hlediska striktně vědněoborového.

O transformaci struktury vědních oborů v České republice se sice uvažuje, ale v tomto roce se začalo používat pro zařazení projektů ucházejících se o celostátní granty informační struktury SIGLE a také již byly posuzovány možnosti jejího využití i pro klasifikaci vojenské vědy (výstižněji vědy o vojenství). *Informační struktura SIGLE* (System for Information on Grey Literature in Europe) je používána ve společné bibliografické databázi deseti států Evropské unie a umožňuje přístup k tzv. šedé literatuře zahrnující dokumentaci a zprávy o výzkumných a vývojových projektech.

Celkem 21 skupin a 245 podskupin této struktury umožňuje zařadit každý výzkumný a vývojový projekt a doporučuje se pro praktické použití zařadit projekt do 2 - 3 skupin současně, aby byly postiženy všechny interdisciplinární souvislosti. Pro klasifikaci vědních oborů není ale tato struktura přímo použitelná, protože nemá systematické uspořádání od obecného k zvláštnímu a není homogenní, některé skupiny jsou velmi široké a jiné tak jedinečné, že jejich využití je sporadické. Zajímavé je, že 21 použitých základních klasifikačních skupin obsahuje dvě výhradně vojenské - *vojenství* (military sciences) a *výzbroj* (ordnance). Členění skupiny vojenství [5] se zásadně liší od dosavadního uspořádání vojenských věd, ale postavení logistiky na úrovni strategie a taktiky není ničím novým a najdeme je v pracích Jominiho, Ecclese a především Thorpeho, který v roce 1917 uvedl do teorie a praxe dnešní obsah pojmu logistika (do té doby omezený na zásobování a přesuny vojsk).

K třetímu důvodu je nutno zdůraznit, že logistika v porovnání s jinými vědami se ještě vyvíjí. Její silnou stránkou je ale rozsáhlá a stále se rozšiřující oblast empirického poznání,

a to vertikálním směrem (řešení malých dílčích úloh až po komplexní systémy), i horizontálním směrem (pronikání do dalších oblastí lidské činnosti).

Pro její metodologický aparát je charakteristické využití celé řady metod z jiných disciplín (matematická statistika, teorie grafů, teorie spolehlivosti, metody operační analýzy, počítačová simulace, hodnotová analýza atd.). Vlastní teoretický aparát je ale omezený - charakteristickou je především teorie zásob, teorie obnovy, teorie dopravních proudů a řešení dopravních a distribučních úloh. Ve světě ale vychází celá řada časopisů zaměřených na logistiku s teoretickými články odpovídajícími svou odbornou úrovní časopisům etablovaných věd.

Aplikace teoretických poznatků logistiky do společenské praxe přináší významné ekonomické i mimoekonomické efekty a její význam pro moderní průmysl, obchod, dopravu a samozřejmě armádu je nesporný.

Logistika z hlediska vědy je v obdobné situaci jako doprava a management, které bývají také považovány pouze za specifickou oblast teorie a praxe, a tedy ne ještě plnohodnotné vědní disciplíny. Zajímavý je v této souvislosti poznatek z Námořní postgraduální školy v Monterey, kde jsou tyto disciplíny zahrnuty pod Administrative Sciences v různých studijních oborech včetně možnosti dosáhnout hodnosti PhD. Integrované pojetí odpovídá interdisciplinárnímu charakteru zmíněných vědních disciplín a má současně i synergický efekt vyplývající z posílení společného teoretického základu.

V těchto širších souvislostech je účelné se zmínit o vědním oboru *ekonomika obrany státu*, protože se objevují názory logistiku tomuto oboru přiřazovat nebo dokonce podřizovat. Ekonomika obrany (nebo národní bezpečnosti) je oborem ekonomie, který se zabývá makroekonomickými a mikroekonomickými závislostmi mezi ekonomikou státu a jeho bezpečností. Obrana nebo lépe bezpečnost státu je klasickým produktem ekonomiky veřejného sektoru, který je určen všem (obdobně jako stav životního prostředí) a nelze z ní vyloučit jednotlivce, kteří si nepřejí přispívat na obranu svými daněmi. Protože užitek z obrany je určen bez rozdílu všem, nemůže fungovat tržní mechanismus a cenu obrany neurčuje konkurence. O to obtížnější je úloha státu, který musí najít včas odpověď na otázku fatálního významu - „jak mnoho je dost pro obranu“. Přestože obrana není klasické zboží, platí pro ni celá řada makroekonomických i mikroekonomických závislostí tržní ekonomiky, které mohou být aplikovány například na stanovení možného podílu národního důchodu na obranu pomocí křivky produkčních možností, minimalizace nákladů při požadované úrovni obranného potenciálu pomocí křivek konstantní produkce a konstantních nákladů, možnosti rekrutace pomocí křivek nabídky a poptávky atd.

Závěrem by bylo možno položit otázku, zda je vůbec účelné věnovat takovou pozornost vymezení jednoho vědního oboru. Je evidentní, že bez systematického uspořádání a vysvětlení nelze vůbec o vědě uvažovat. Jestliže se ale poměrně zřetelně vymezuje *co* by měly vojenské vědy zkoumat, je nutno odpovědět i na otázku *kým a za co*. A zde bude hodně záležet na tom, jak se v resortu obrany podaří realizovat právě přijatý systém státní podpory výzkumu a vývoje a definovat vědní politiku resortu vůbec.

Literatura:

- [1] Blanchard, B.: Logistic Engineering and Management. Nev Jersey, Prentice Hall 1986.
- [2] Duda, J.: Logistika Armády České republiky. Vojenské rozhledy, 2, 1993, č. 6, s. 24 - 39.
- [3] Eccles, H.: Logistics in the National Defense. Harrisburg, Stackpole Co. 1959.

- [4] Jomini, H.: Zarys sztuki wojennej. Warszawa, MON 1966.
- [5] Manual SIGLE, Brussels, EAGLE 1990.
- [6] Olvey, L. - Golden, J. - Kelly, R.: The Economics of National Security. New York, Avery Publishing 1984.
- [7] Thorpe, G.: Pure Logistics. The Science of War Preparation. Washington, National Defense University 1986.

Co byste odpověděl člověku, který by vám tvrdil, že naše dnešní armáda není obranyschopná?

Za prvé, že armáda, která by měla bránit zemi, je třikrát až čtyřikrát větší než ta armáda, která je teď ve zbraní. Většinu by tvořili záložníci. Míra odhodlání občanů bránit tento stát a plnit v uniformě úkoly, na něž byli připravováni, je zároveň mírou bojeschopnosti naší armády. Za druhé: je pravda, že na rozdíl od dneška bývalo v dobách Varšavské smlouvy každoročně několik strategických a operačních cvičení i s ostrými střelbami. Přesto bych bojeschopnost naší armády hodnotil jako standardní. Není to žádná exkluzivita, ale myslím, že v krátké době, po „usazení“ vojska a po „zaběhnutí“ normálního výcvikového režimu, se dosáhne takového stavu, jaký prokazuje brigáda rychlého nasazení, některé raketové jednotky či naši vojáci v rámci UNPROFOR. Tam je třetina profesionálů a dvě třetiny záložníků - čili zhruba stejná struktura, jakou bude mít budoucí česká armáda.

Z rozhovoru časopisu Týden s vojenským poradcem prezidenta republiky armádním generálem Karlem Pezlem - červen 1995.